

Fulls de la Revista

Sumari

*De quatre estels fixos
en la traducció literària*
DANIEL FERRER

Tres estacions
IMMA D'ESPONA

*Tres mirades
cap a Víctor Català*
DAVID PRATS

Marques de biblioteca
ISABEL OLIVA

Il·lustracions
ÀNGEL BURGAS

Àngel Burgas i Trèmols

(Figueres 1965), il·lustrador d'aquests Fulls, és llicenciat en belles arts per la Universitat de Barcelona el 1988. De 1988 a 1990 treballà als tallers de la HDK de Berlín. Actualment és escriptor i professor de dibuix. Ha exposat a la galeria Sebastià Jané de Girona (*Candy Bars*, 1989), a «la Caixa» (*La Quadriga*, Girona, 1989), a l'antic Escorxador Municipal de Figueres (*A dins a fora*, 1987; *La pell del Camaleó*, 1992), al Museu de l'Empordà de Figueres (*Vuit creadors empordanesos*, 1992), a la galeria Berini (*És quan tanquem...*, Barcelona, 1994) i a la Fundació Miró de Barcelona (*Espai Obert*, 1998). Té una obra al Museu d'Art de Girona.

De quatre estels fixos en la traducció literària

Daniel Ferrer

Es diu –i, d'altra banda, és un fet difícil de posar en qüestió– que un bon traductor d'obres considerades literàries ha de dominar, encara més que la llengua de partida, la llengua d'arribada. És d'aquesta manera que els lectors del seu propi idioma tindran l'oportunitat, si el traductor hi ha reeixit, de llegir un text al màxim de fidel possible a l'original, tant en la forma com en el sentit. És en virtut d'aquests paràmetres que poden ser analitzades i estudiades quatre obres de traducció literària –tres llibres i un petit opuscle– editades l'any 1999 i fetes per filòlegs gironins que han passat a la categoria de *justiciables* –això és, sobre els quals la gent pot opinar– en aquest camp.

El «repte juganer» de la *Phèdre*

La «Presentació» que fa Modest Prats de la seva *Phèdre* de Jean Racine dona al lector la raó i la història d'aquesta traducció. I és ja a partir d'aquí que hom pot fer-se càrrec dels esculls que –rèmores àrdues– sorgeixen en un exercici d'aquestes característiques: mantenir les rimes consonants dels hexàmetres aïllats essent fidel als versos racinians, i dotar alguns mots catalans –com *fatal*, *funest*, *horrible*– d'una càrrega semàntica moral que actualment no tenen. No en va el prologuista, Joan de Sagarra, titlla de «fol·lia» l'exercici de Modest Prats, perquè «si dir, cantar Racine en francès ja presenta un problema seriós, es poden imaginar què suposa traduir aquests alexandrins sublimes i reconstruïts al català».

De fet, salvar una rima esdevé per a Modest Prats tot un veritable «repte juganer», del qual sap sortir vencedor. Efectivament, quan la rima francesa o la cesura mateixa d'un alexandri li són un obstacle difícil, explota amb èxit diverses possibilitats de la nostra llengua catalana: gira la sintaxi, troba perífrasis –nominals o verbals– i sinònims encertats i se serveix d'opcions morfològiques només habituals en el registre literari. I, únicament quan no hi té més remei, opta per una cesura que migparteixi una locució prepositiva: per ometre en alguns versos antropònims rítmicament insalvables, com «Teràmenes» o «Piritous», o per afegir alguns hemistiquis de bella factura però d'escàs valor semàntic, que, per això mateix, no són causa d'infidelitat al text francès.

El professor Modest Prats, que fins aquest curs de canvi de segle encara és docent a la Universitat de Girona, ha demostrat amb la *Fedra* que no només coneix la teoria d'assignatures com «Història de les traduccions» o «Història de la llengua literària», sinó que té la capacitat d'aplicar

amb saviesa literària els recursos que han utilitzat aquells autors als quals es refereix a les aules. És en virtut d'això, per exemple, que, sense deixar de ser fidel als versos racinians, pot fer una picada d'ullet als *Himnes homèrics* de Maragall per tal que un vers de la seva *Fedra* guanyi en força expressiva.

Ressorgiment hel·lènic

Si la *Phèdre* de Jean Racine treia el seu argument del dramaturg Eurípides, és precisament un admirador del classicisme grec, Eusebi Ayensa, qui l'any 1999 ens brindà dues altres obres de traducció: *Crònica d'una ciutat*, de Pandelis Prevelakis, i *Balades gregues*, un recull de vint-i-cinc cançons populars gregues. A banda del traductor, totes dues tenen en comú l'epileguista, l'enyor-

BE LOVE d DAUGHTER

da poetessa Maria Àngels Anglada, que mai no es va cansar de reivindicar una major presència de la cultura clàssica grecollatina en els estudis de batxillerat i en els universitaris. I, fet i fet, aquestes dues obres del professor Ayensa han de contribuir a un convenient ressorgiment hel·lènic –o neohel·lènic– en la nostra cultura.

De la gènesi grega de *Crònica d'una ciutat* (1938), és necessari destacar que Pandelís Prevelakis l'escrigué quan feia tres anys que no trepitjava Réthimno, la seva ciutat natal, que en aquells moments estava en una situació de decadència social i econòmica evidents. L'obra grega, doncs, és una evocació, en prosa però amb ànima de poeta, de Réthimno. Prevelakis, enyoradís d'aquesta població cretenca i de tota l'illa en general, en relata, a guisa de cronista, tant la panoràmica a vol d'ocell com l'ambient dels carrers i els comerços, tant les generalitats arquitectòniques d'una mesquita derrocada o d'una església ortodoxa com el mínim detall –gairebé minimalista– de l'iconòstasi d'aquesta. I ho relata valent-se d'una de les tècniques retòriques més entusiasmadores d'aquesta novel·la breu: personifica l'entitat abstracta que és la «ciutat», de manera que es produeix una identificació indistingible entre els rethimniotes i la ciutat mateixa entesa com els seus edificis, carrers i l'espai del port. La ciutat té, es diria, una ànima i un cor que batega amb força, i lamenta amb la ment equànime d'Horaci l'empobriment de sí mateixa: «Réthimno es va acostumar a enfrontar-se al seu destí amb el cor fort i pacient. Aquell difícil guany que només aconsegueix el savi a la fi de la seva vida, esguardar Caront fit a fit amb un somriure als llavis, el va merèixer aquesta ciutat de noblesa decadent».

De la traducció de *Crònica d'una ciutat*, cal posar èmfasi en la capacitat d'Eusebi Ayensa per mantenir candent l'alt lirisme evocador de l'original de Prevelakis. Aquest hel·lenista ha resolt amb escreix la dificultat de personificar –i mitificar– la ciutat de Réthimno, de manera que el sentiment palpitant de Prevelakis envers la població s'ha mantingut intacte i vivaç. I ho ha fet amb una opció literària afí, per la seva solemnitat, a l'estil de prosa dels noucentistes; una prosa preciosament arcaïtzant, riquíssima en el camp del lèxic, de les frases fetes i d'alguns connectors que, malauradament, estem perdent fins i tot en el registre literari.

Del volum *Balades gregues*, que conté vint-i-cinc cançons populars que el mateix Eusebi Ayensa ha seleccionat de la seva tesi doctoral, el lector és corprès per la bellesa d'imatges i de recursos poètics que tenen les composicions, algunes de les quals són profundament tràgiques; i de com els diferents cicles temàtics baladístics poden arribar a donar idea de les preocupacions de l'home grec. En paraules d'Ayensa, el corpus d'aquestes cançons és «el tresor més suggeridor de la rica literatura neohel·lènica».

És en aquest cúmul de trets, en el fet de saber renovar-los satisfactòriament, que rau el mèrit d'una bona traducció per a les balades. I a fe que hom els troba als versos de *Balades gregues*, i amb un català elegant i senzill, popularitzant; escaient, doncs, a composicions properes al poble.

De l'admiració de la traductora

Per tal de ser el màxim de fidel possible a l'obra que es pretén traduir, a banda de dominar tant la llengua de partida com la d'arribada és recomanable d'endinsar-se en el context històric i cultural del seu autor. L'acompliment d'aquest requisit és incontestable en referir-se a Mariàngela Vilallonga i a les traduccions que ha fet dels textos humanístics en llatí dels segles XV i XVI. L'estiu de 1999

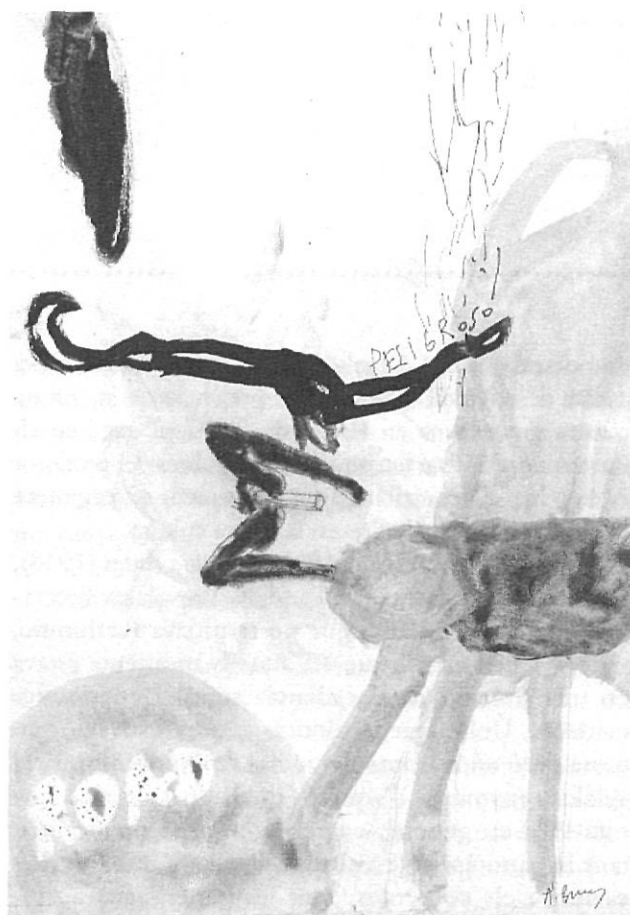
traduí algunes poesies de versos llatins de quatre poetes italians del segle XV –Giovanni Gioaviano Pontano, Michele Marullo, Cristoforo Landino i Angelo Ambrogini, il Poliziano–, que sortiren publicades en un *Senhal* sota el títol *L'amor dit a la manera del segle XV*. La prosa poètica amb què Mariàngela Vilallonga tradueix aquests versos llatins, el tractament que els dóna, posen de manifest l'admiració que sent la professora de llengua i literatura llatines envers l'Humanisme i el Renaixement, que en última instància es remunta a Catul i a Virgili, a Ovidi i a Horaci.

Qui llegeixi la bella prosa poètica d'aquestes traduccions de Mariàngela Vilallonga, il·lustrades amb dibuixos del seu propi fill, Borja Garcia Vilallonga, coneixerà com canten l'amor els amants de la poesia clàssica, com canten l'amor amb perífrasis mitològiques i entre una naturalesa diversicolor que s'altera favorablement o de manera desfavorable depenent només de l'actitud i la mirada amorosa de l'estimada. Diu l'humanista Cristoforo Landino al començament de l'elegia *De Sandra*: «Ara verdegem les selves, i tot el bosc es cobreix de fullatge, riu la terra i es pinta el front amb flors de variats colors, mentre fugen els núvols de les altes muntanyes. Les Nàiades, alegres, menen les danses barrejades amb les Gràcies i amb els Sàtirs, i es lliguen les seves cabelleres rosses amb corones versicolors. Cessen els vents i bufa l'oraçol lleuger; el llop respecta les cabres i les cabretes, mentre la meua bella Sandra habita l'elevada Fièsola».

Les traduccions literàries de *L'amor dit a la manera del segle XV* han estat fetes seguint fidelment les estrofes dels humanistes, de manera que el text català manté amb tota naturalitat les figures de dicció, sintàctiques o lèxiques, dels versos llatins.

De fet, cadascuna de les quatre obres de traducció comentades en aquest escrit té algun tipus de particularitat que la fa especialment fidel a l'obra original de partida. Fins i tot una de les majors preocupacions del professor Modest Prats, la poca càrrega semàntica moral d'alguns substantius i adjectius del català (*fatal*, *furiós*, *horrible*, *innocència*), té un resultat satisfactori de la seva *Fedra*. Ho aconseguen la reiteració d'aquests elements lèxics i l'argument mateix de la tragèdia: avançada la lectura, mots com *fatal* i *innocència* no poden ser entesos altrament que amb càrrega moral complexa.

Donada ja per suposada l'alta volada dels quatre textos literaris de partida, ha de ser també notat el bon resultat literari de les obres d'arribada. Aquests tres professors, tal

vegada perquè són bons lectors, demostren un gran coneixement pràctic de la sintaxi, de la morfologia i del lèxic de la llengua catalana, un coneixement ben interioritzat de les possibilitats més subtils de la gramàtica catalana. Són, presentant un sintagma nominal del pròleg de Joan de Sagarra a la *Fedra* de Modest Prats, «estels fixos» a admirar i a emular en el camp de la traducció, de la traducció literària.

Daniel Ferrer i Isem

RACINE, JEAN

Fedra (Traducció de Modest Prats, pròleg de Joan de Sagarra), Quaderns Crema, In Amicorum, núm. 10, Barcelona, 1999, 243 pàg. Edició en text bilingüe.

PREVELAKIS, PANDELÍS

Crònica d'una ciutat (Introducció, traducció i notes a càrrec d'Eusebi Ayensa, epíleg de Maria Àngels Anglada), ed. Empúries, Barcelona, 1999, 115 pàg.

Balades gregues (Pròleg, traducció i notes d'Eusebi Ayensa, epíleg de Maria Àngels Anglada), Pagès Editors, Biblioteca de la Suda, Lleida, 1999, 137 pàg. Edició en text bilingüe.

L'amor dit a la manera del segle XV (traduccions de Mariàngela Vilallonga, dibuixos de Borja Garcia Vilallonga), *Senhal* 49, Ajuntament de Girona i Llibreria 22, 1999, 12 pàg.